

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.04
UDC 159.923.2:331

THE PROBLEM OF MEANING CREATION: THEORETICAL ANALYSIS

Iryna Ievtushenko

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Practical Psychology,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-5145-7332>
e-mail: eiv7308@gmail.com

Abstract. *The article presents an analysis of scientific research on meaning making. It is indicated that the personality structure is determined by its orientation, which takes the leading place as its system-forming component. The article outlines that the selection in the subject's life world of leading semantic landmarks, which are the meaning-making bases of human activity, is carried out on the basis of individual unique acts. It is noted that the psychological basis of the formation and change of the general semantic orientations of an individual is not the processes of meaning creation, but the generation of meaning in direct interaction with the surrounding world. Meaning making is the process by which situations or events are interpreted in accordance with prior knowledge and experience.*

Understanding involves turning circumstances into a situation that is understood in words and serves as a basis for action. The article highlights the properties of meaning-making: identity, retrospect, stability, resolution, isolated signals, social factor, plausibility.

The comprehension model explains the possibility of retrospective awareness of past events and reacting to the future. It is also stated that meaning-making is the basis of social action and that cultural narratives help to make sense of events by providing them with a basis for understanding them. In the process of meaning creation, it is important to understand individual meaningful acts: from the objective reference of the meaning to its inclusion in the meaningful context, and then to communicative expression.

The article states that the main mechanisms of understanding are the interconnected processes of meaning awareness and meaning-making, which generate new images. The article outlines that meaning-making means a new understanding of the situation, rethinking of values, changing behavioral attitudes, and choosing an adequate way to solve the problem. Meaning-making is the result of assimilation of cultural experience based on various mechanisms of its understanding.

Key words: *meaning, understanding, synthesis, properties of meaning-making, limitations of observation.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.04
УДК 159.923.2:331

ПРОБЛЕМА СМИСЛОУТВОРЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Євтушенко І. В.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5145-7332>
e-mail: eiv7308@gmail.com

Анотація. У статті представлено аналіз наукових досліджень щодо смислоутворення. Вказано, що структура особистості визначена її направленістю, яка займає провідне місце як її системоутворюючий компонент. У статті окреслено, що виділення в життєвому світі суб'єкта провідних смислових орієнтирів, які є смислоутворюючими основами життєдіяльності людини, здійснюється на основі індивідуального неповторних актів. Зазначено, що психологічною основою формування та зміни загальних смислових орієнтацій особистості є не процеси смислоутворення, а породження смислу у безпосередній взаємодії із навколишнім світом. Створення смислу – це процес, за допомогою якого інтерпретуються ситуації чи події відповідно до попередніх знань та досвіду.

Осмислення передбачає перетворення обставин в ситуацію, яка осмислюється словами та слугує підґрунтям для дій. У статті виокремлено властивості смислоутворення: ідентичність, ретроспектива, стабільність, постанова, виокремлені сигнали, соціальний фактор, правдоподібність.

Модель осмислення пояснює можливість ретроспективного усвідомлення минулих подій і реакцію на майбутнє. Також зазначено, що смислоутворення є основою із соціальних дій, а культурні наративи допомагають усвідомити події, надаючи їм основу для їх розуміння. У процесі смислоутворення важливим є розуміння окремих смислових актів: від предметної референції смислу до його включення в змістовий контекст, а потім до комунікативного вираження.

У статті зазначено що основними механізмами розуміння є взаємозв'язані процеси усвідомлення значень і смислоутворення, які породжують нові образи. У статті окреслено, що смислоутворення означає нове розуміння ситуації, переосмислення цінностей, зміну поведінкових установок, та вибір адекватного способу рішення проблеми. Смислоутворення – це результат засвоєння культурного досвіду на основі різних механізмів його розуміння.

Ключові слова: сенс, осмислення, синтез, властивості смислоутворення, обмеження спостереження.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Проблеми, які постають перед українським суспільством пов'язані із змінами смислів ситуацій, подій, що обумовлено викликами останніх років. Розвиток сучасного світу супроводжується виникненням нових проблем, тобто некерованість поведінки складних систем, ускладнення світових взаємозв'язків.

Термін «смислоутворення» – це сукупність концепцій і методів, які використовуються для вивчення того, як люди формують смисли свого світогляду, зокрема, інформаційні потреби та використання інформації у процесі осмислення. Оскільки формування смислу є центральним для всіх ситуацій спілкування (незалежно від того, чи є вони внутрішньо-особистісними, міжособистісними, масовими, міжкультурними, суспільними чи міжнаціональними), підхід до його визначення вважається широко застосованим.

У найзагальнішому розумінні смислотворення визначається як внутрішня (тобто когнітивна) і зовнішня (тобто процедурна) поведінка, яка дозволяє індивіду конструювати та проектувати свій рух у часі-просторі. Смислотворення – є поведінкою спілкування, адже пошук і використання інформації займає центральне місце у створенні сенсу (оскільки вважається центральним у спілкуванні [1]).

Розробка теорії смислоутворення пов'язана із теорією В. Девіна [2]. На макрорівні смислоутворення було описано як «методологію між тріщинами» [2]. Розробка смислу розумілась як заповнення «щілин» між традиційними дисциплінами (зокрема, комунікаціями, психологією, соціологією тощо). Заповнення «тріщин» створює уявлення про те, що відбувається в умовах, коли традиційні теорії та практики не допомагають.

На мікрорівні смислоутворення усуває «тріщини» чи прогалини в індивідуальних когнітивних здібностях. Ці когнітивні тріщини описують здатність людини розуміти ситуації та структури, які відрізняються від існуючих знань, а також розглядаються як здатність людини створювати нові структури, які надають ситуації нових смислів. Цей розрив було зображено як «трикутник Ситуація-Розрив-Результат», що представляє зв'язок між структурою та діяльністю під час практики визначення смислу [2]. Концептуалізацію трикутника «Ситуація-Розрив-Результат» описали С. Наумер, К. Фішер, В. Девін. У їх праці зазначається: «Момент створення смислу – це точка в часі-просторі, коли людина відчуває розрив під час руху в ньому. Ситуація та результат залежать від характеру ситуації, її історії, обмежень, відповідних зовнішніх структур, влади, інших ситуаційних, контекстуальних та особистих факторів. Людина долає цю прогалину, відчуваючи невідомість та плутанину, які спонукають її будувати мости, що складаються з ідей, думок, емоцій, почуттів, передчуттів і спогадів. Іноді ці «мости» є повтореннями з минулого; іноді абсолютно нові; навмисні та сплановані, примхливі, іноді тактика невиразна, але згадується в прикладах та історіях» [3, с. 5].

Смислотворення або створення смислу – це процес, за допомогою якого люди надають сенсу своєму колективному та індивідуальному досвіду. Він був визначений К. Вейком, К. Саткліфом, як «постійний ретроспективний розвиток правдоподібних образів, які раціоналізують те, що люди роблять» [4, с. 24].

Модель створення смислів (К. Вейк, 1995) [4] пояснює, як можна ретроспективно зрозуміти минулі події та реагувати на майбутні події.

Властивості смислотворення:

1. Ідентичність: створюється завдяки взаємодії з іншими членами соціуму.
2. Ретроспектива: полягає у можливості рефлексування минулих подій.

3. Теперішнє: зв'язок минулого, теперішнього та майбутнього з метою розуміння подій.

4. Розстановка: індивіди є частиною культури.

5. Підказки: зосередження уваги на елементах навколишнього середовища.

6. Соціальний: заснований на взаємодії з іншими, або на очікуваній взаємодії з іншими.

7. Правдоподібність: пошук раціонального сенсу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичний аналіз наукових пошуків з проблеми смислоутворення, виокремлення його властивостей, процесів. **Завданнями** є: визначити поняття смислоутворення відповідно до напрямів його дослідження; виокремити основні процеси смислоутворення; проаналізувати схожі та відмінні риси у розумінні поняття смислоутворення у різних теоріях;

Методи дослідження. Для вирішення мети та завдань дослідження використано теоретичні методи: аналіз стану досліджуваної проблеми у науковій літературі, узагальнення, систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що сфера смислоутворення з роками розширилася, але все ще недостатньо досліджена. S. Maitlis, M. Christianson зазначали, що «останнє десятиліття спостерігається поширення конструкцій, пов'язаних із створенням смислу, які не завжди чітко визначені» [5, с. 108].

Проблему смислоутворення досліджували В. Dervin, К. Weick, які відіграли важливу роль у розвитку галузі смислотворення [2; 5].

Хоча у науковій літературі немає загальновизнаного визначення поняття смислотворення [5], але його дослідження припускає, що люди живуть у реальності, що є змінним і вимагає постійного процесу заповнення інформаційних прогалів, обумовлюючи дії людини. Індивід створює смисли, шукаючи, використовуючи, відкидаючи інформацію та знання, щоб направляти дії та поведінку.

U. Golob зазначає, що «смислотворення дозволяє людям перебувати в постійному процесі навчання та пошуку знань, коли вони стикаються з різними видами викликів» [5, с. 1]. Дослідник зазначав, що смислоутворення: процес інтерпретації неоднозначних, складних, невідомих або неочікуваних подій, що включає численні процеси та взаємодії, що призводять до репрезентативних дій.

Розробка проблеми смислів представлена у таких основних напрямках досліджень:

– Розуміння В. Дервіна в дослідженні користувачів, інформаційної поведінки людини.

– Смисловорення в комунікації організацій Вейка.

– Організаційний смисл в управлінні знаннями Сноудена.

– Смисл Рассела.

– Розробка смислів в інженерії когнітивних систем Кляйна [2; 3; 6; 7; 8].

Визначення поняття пошуку смислу мають спільні риси, що включає:

– пошук смислу можна позначити як процес.

– смисл з'являється тоді, коли відбувається щось, що потребує пояснення.

– розвиток смислу є індивідуальним, але може бути соціальним, тому що індивіди є частиною соціуму.

– дії індивідів складають їх середовище [6].

Розробка смислу включає кілька процесів (когнітивний, емоційний, відчуття, інтуїція) і кілька рівнів аналізу: індивідуальний, груповий, організаційний, суспільний [6]; індивідуальний та інтерсуб'єктивний [9]; індивідуальний, колективний, організаційний мікро та макро [10]; самостійний, колективний, організаційний [11].

Незважаючи на те, що у визначеннях понять є спільні риси, між різними школами існують відмінності у визначенні, підходах / методах, які розробляються [2]. В. Dervin, розглядав створення смислу як процес інтерпретації та співпраці [12]. Деякі дослідники та практики розглядають смислотворення як діяльність, що має початок і кінець, тоді як інші розглядають його як тривалий ітеративний процес [8].

Створення смислу необхідне, коли події чи ситуації стають неоднозначними або невизначеними, потік порушується, розуміння переривається [5] і стає викликом. Так, пошук смислу починається, коли люди відчувають порушення очікувань, стикаються з неоднозначною подією чи проблемою, яка має значення для них. Часто це змушує людей сумніватися в фундаментальних припущеннях про те, як вони повинні діяти.

Смислоутворення має такі онтологічні корені як індивідуальне та соціальне. На індивідуальному рівні формування смислу розглядається як індивідуальний процес, заснований на соціальному пізнанні, вивчає різні рамки для осмислення середовища / ситуацій: схеми, уявлення, ментальні карти, схеми інтерпретації [5; 6]. Кожен індивід має онтологічно залежну сутність, де соціальне не може існувати без особистості. Реальність є соціально створеною, передбачає інформування індивіда.

Індивідуальна онтологія ґрунтується на соціальному пізнанні та може бути представлена рамками, схемами, уявленнями та ментальними картами. Соціальна онтологія транслюється через спілкування за допомогою розмов, розповідей і наративів [13]. Залежно від школи, думки, смислоутворення було описано як таке, що складається з кількох характеристик. Основні характеристики включають когнітивні процеси, придбання, інтерпретації, розуміння та дії. Розвиток смислу практикується через спілкування, розмови, розповіді та наративи [6].

За словами В. Dervin [2], досліджуючи смислоутворення, необхідно вміти ідентифікувати / репрезентувати основоположні поняття часу, простору, руху та розриву. Дослідження процесу створення смислу, передбачає спостереження та сприйняття сигналів, створення інтерпретацій і виконання дій [5]. Дослідження комунікації та індивідуального рівня зосереджені на когнітивних, емоційних і фізичних процесах, які пояснюють процеси формування смислів [6]. Наукові дослідження зосереджуються на роздвоєнні між структурою та діяльністю, тоді як інші – на силі, дієловах і використовують трикутник «Ситуація-Розрив-Результат» [12].

Методології дослідження сенсоосмислення, окрім побудови теорії, включають якісні, кількісні та змішані методи дослідження. Деякі з найпоширеніших методів включають тематичні дослідження, етнографічні методи, бесіду, дискурсивний аналіз, інтерв'ю, спостереження, наративний аналіз, обґрунтовану теорію, математичне моделювання, аналіз соціальних мереж, дослідження дії та оповідання [6]. Формування смислу може включати дослідження дії, наративи, історії, точки дискурсу знань, наративні бази даних, альтернативні історії [12].

I. Guijt, M. Gottret, A. Hanchar, S. Deprez, R. Muckenhirn [13] виділили чотири процеси для проведення дослідження смислоутворення: первинний аналіз, колективна інтерпретація, комплексний аналіз та комунікація. D. Russell, M. Stfik, P. Pirolli, S. Card, [15] визначили напрями для осмислення проблем, які включали: пошук репрезентацій, створення екземплярів репрезентацій, зміщення репрезентацій і споживання кодонів (закодованої інформації, яка виникає з даних). Інші дослідження смислоутворення зосереджувалися на подіях, які його викликають. Наприклад, S. Maitlis, M. Christianson, виділили події, що викликають осмислення: «проблеми, події або ситуації, для яких значення неоднозначне та / або результати невизначені» [5, с. 70]. Деякі перелічені тригери включають зміну навколишнього середовища

(незаплановані зміни), організаційні кризи, загрози ідентичності (індивідуальні та організаційні) й ініціативи щодо запланованих змін.

Вивчення смислоутворення починається з припущення, що реальність не є ані повною, ані постійною, а скоріше наповненою фундаментальними та частими розривами чи прогалинами. R. Carter [16] припустив, що стан розриву полягає в тому, що все в реальності не пов'язане, а речі постійно змінюються.

Друге основоположне припущення смислоутворення полягає в тому, що інформація не є річчю, яка існує незалежно від людей і поза ними, а є продуктом людського спостереження. Спостереження ніколи не є прямими, оскільки базується на суб'єктивній оцінці людиною, і ці думки керують вибором того, за чим спостерігати, як спостерігати та інтерпретувати продукти спостереження. Продуктування будь-якої інформації здійснюється внутрішньо, людські спостереження є обмеженими, а інформація – суб'єктивною. Сенси включають здатність людини винаходити, створювати та гнучко реагувати на зміни зовнішніх умов.

Обмеження спостереження людиною обумовлені [17]:

1) обмеження пов'язані з фізіологією, оскільки людина не може виконувати спостереження, на які здатні інші живі організми;

2) обмеження теперішнього часо-простору. Передбачається, що всі пов'язані в просторі-часі, але те, що людина може спостерігати в певний момент, залежить від місця знаходження;

3) обмеження минулого часо-простору. Спостереження індивіда базуються, принаймні частково, на минулому досвіді. Через відмінності існування у людини з'являються можливості до спостереження, а з іншого боку, минулий час-простір може застигнути (стати замороженим часо-простором), коли минулий досвід змушує розглядати теперішній час-простір як ідентичний минулому;

4) обмеження майбутнього часо-простору. Спостереження спираються, принаймні частково, на те, на чому людина зосередиться в майбутньому. Крім того, загальний принцип розриву передбачає, що спостереження стосуються лише сьогоднішнього дня, а не майбутнього.

Підхід до створення смислу передбачає пошук і використання інформації, тобто «конструююча» діяльність – як особисте створення сенсу. Так, інформація є сенсом, наданим індивідом в певні моменти часу-простору. Окрема «інформація» стає узгодженою, та називається «фактом», принаймні впродовж певного періоду часу. Інша є суперечливою, її називають «думкою» або «оманою», залежно від соціально-політичного контексту та / або ставлення спостерігача. Обмін інформацією розглядається як послідовні модифікації внутрішніх картин реальності

Смислоутворення пов'язано з процесом комунікації, зокрема, на передачі так званої об'єктивної, зовнішньої інформації від обізнаних експертів (наприклад, науковців, педагогів, журналістів) до менш обізнаних (тобто не експертів). Визначення сенсу зосереджується на тому, як люди використовують спостереження інших, а також власні спостереження, щоб побудувати картину власної реальності та використовувати їх для спрямування поведінки [7].

У підході, центрованому на створенні смислу, передбачається, що поведінка, спрямована на його формування, реагує на зміну ситуаційних умов і зумовлена ними.

Смислоутворення передбачає, що всі індивіди живуть у часі та просторі (хоча приписувані їм значення відрізняються). Через це смислоутворення припускає, що існують універсалиї сенсоосмислення, які дозволять більш успішні передбачення та пояснення.

Як зазначалося вище, підхід до створення смислів припускає, що поведінка ситуативно та контекстуально пов'язана і вкорінена в теперішньому, минулому та майбутньому часовому просторі. Вивчення комунікаційної поведінки в контексті актуальних комунікаційних систем призводить до викривлених уявлень про потенціал спілкування, оскільки більшість соціальних інституцій є жорсткими винаходами.

Розвиток смислу означає, що люди є соціальними, коли вони взаємодіють із навколишнім середовищем і застосовують свої здібності до міркування, щоб діяти та змінювати умови на більш сприятливі [18].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування смислу передбачає здатність людини діяти та міркувати відповідно до соціального середовища. Теорія створення смислу включає соціальну діяльність на всіх рівнях; міркування (відчуття, створення смислу, надання сенсу, становлення, діяння), дію (визначення майбутнього, рух, оцінка). Метою створення сенсу є пошук нових способів організації (тобто даних, подій, інформації, знань, спостережень), створення нових моделей поведінки чи практик, які призводять до позитивних результатів.

Смислоутворення виражається в процесі розуміння образу світу і себе в ньому, на основі ціннісних переваг особистості, життєвих інтересів і мотивів, що становить перспективу подальших дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Atwood, R., Dervin, B. (1981). Challenges to sociocultural predictors of information seeking: A test of race versus situation movement state. in : *Communication Yearbook*. M. Burgoon (ed.). Vol. 5. Transaction Books. New Brunswick. NJ. P. 549-569 [in English].
2. Dervin, B. (2015). Sense-Making Theory. In *Information Seeking Behavior and Technology Adoption : Theories and Trends* ; Mohammed Nasser, PA, USA. P. 59-80 [in English].
3. Naumer, C. M., Fisher, K. E., Dervin, B. (2008). Sensemaking : A methodological perspective. In *Proceedings of the CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, Florence, Italy, 5–10 April 2008. P. 5 [in English].
4. Weick, K. E., Sutcliffe, K. M. (2001). *Managing the Unexpected : Asuring High Performance in an Age of Complexity*. Jossey-Bass : San Francisco. CA. USA [in English].
5. Maitlis, S., Christianson, M. (2014). Sensemaking in organizations : *Taking stock and moving forward*. *Acad. Manag. Ann*, 8. P. 57-125 [in English].
6. Golob, U. (2018). Sense-Making. In *The International Encyclopedia of Strategic Communication*. NJ. USA. P. 9 [in English].
7. Urquhart, C., Lam, L. M. C., Cheok, B., Dervin, B. L. (2019). Sense-Making/Sensemaking. In *Oxford Bibliographies* ; Oxford : Oxford, UK [in English].
8. Kolko, J. (2010). Sensemaking and framing : A theoretical reflection on perspective in design synthesis. In *Proceedings of the Design and Complexity DRS International Conference*. Montreal. QC. Canada. P. 9 [in English].
9. Gephart, R. P., Jr. (1993). The textual approach : Risk and blame in disaster sensemaking. *Acad. Manag. J.* 36. 1465 p. [in English].
10. Weick, K. E. (2009). *Making Sense of the Organization : The Impermanent Organization*. John Wiley & Sons : Chichester. UK. Vol. 2 [in English].
11. Gioia, D. A., Thomas, J. B. (1996). Identity, Image, and Issue Interpretation. *Sensemaking during Strategic Change in Academia*. *Adm. Sci. Q.* 41. P. 70-403 [in English].
12. Dervin, B., Naumer, C. M. (2017). Sense-making. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. CRC Press : Boca Raton. FL. USA. P. 4113-4124 [in English].

13. Turner, John R., Allen, J., Hawamdeh, S., Mastanamma, G. (2023). The Multifaceted Sensemaking Theory : *A Systematic Literature Review and Content Analysis on Sensemaking System*. 11(3). Retrieved from : <https://www.mdpi.com/2079-8954/11/3/145> [in English].

14. Guijt, I., Gottret, M. V., Hanchar, A., Deprez, S., Muckenhirn, R. (2022). *The Learning Power of Listening : A Practical Guide for Using Sense Maker*. Practical Action Publishing. Rugby. UK [in English].

15. Russell, D. M., Stfik, M. J., Pirolli, P., Card, S. K. (1993). The cost structure of sensemaking. In *Proceedings of the INTERACT. Conference on Human Factors in Computing Systems, Amsterdam, The Netherlands*. April 1993. P. 269-276 [in English].

16. Carter, R. F. (1973). Communication as behavior. Paper presented at the annual meeting of the Association for Education in Journalism, Fort Collins, Colorado [in English].

17. Dervin, B. (1983). An overview of sense-making research : Concepts, methods and results. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association. Dallas TX. Retrieved from: <http://communication.sbs.ohio-state.edu/sense-making/art/artdervin83.html> [in English].

18. Flew, A. (Ed.). (1988). *David Hume : An Enquiry Concerning Human Understanding*. Open Court. Chicago. IL. USA [in English].

19. Sense-Making (2018). In *The International Encyclopedia of Strategic Communication*; Heath, R. L., Johansen, W., (Eds.) John Wiley & Sons : Hoboken. NJ. USA [in English].